

KURTHAN HOCA 'NIN ARDINDAN...*

Yönetim bilimleri-kamu yönetimi alanında çok değerli eserler vermiş, eserleriyle alanda müstesna bir yer edinmiş olan Prof. Dr. Kurthan Fişek'i 17 Eylül 2012 tarihinde kaybettik.

Fişek, üniversitede bulunduğu kısa denilebilecek bir zaman diliminde hatırı sayılır sayıda nitelikli bilimsel çalışmaya imza atmıştır. Çalışkanlığıyla, üretkenliğiyle ve keskin zekasıyla yönetim olgusu üzerine yaptığı çalışmalar, çok farklı alanlardan beslenen ama tutarlı ve bütünlüğü olan bir külliyat oluşturmuştur.

Eserleri, uluslararası çapta olan Fişek, tarihsel materyalist yöntemle, yönetim olgusunu toplumsal gerçeklik temelinde analiz edebilen nadir yönetim bilimcilerden birisidir. Üzerinden on yıllar geçse de bıraktığı eserlerin aşılabildiğini söylemek güçtür. Edindiği birikimin bir yansıması olarak yazdığı 'Yönetim' kitabının, 'Das Yönetim' olarak nitelendirilmesi bunun bir göstergesidir.

Yönetim bilimi alanına önemli katkılar yapan Fişek'i yalnızca bir akademisyen olarak tanımlamak yanlış olacaktır. O, birçok yönden topluma hizmet eden bir aydıdı. Bir ömre birden fazla sıfatı başarıyla sığdırabilen sıra dışı bir şahsiyetti.

ODTÜ'de daha lisans öğrencisiyken döneminin önemli gazetelerinde, çalışmaya başlamıştır. Yirmili yaşlarının başında, Turkish Daily News gazetesinin yazı işleri müdürlüğünü yapmıştır.

İlk profesyonel deneyimi olan gazetecilikten sonra Fişek, Siyasal Bilgiler Fakültesi/Mülkiye Kamu Yönetimi bölümünde asistan olmuştur. 1402 sayılı Sıkıyönetim Yasası'nın amir hükümleri gereğince üniversitedeki görevine son verildiği 1983 yılına kadar SBF'de başarıyla çalışmıştır. 1980-1983 yılları arasında da anılan fakültenin dekan yardımcılığı görevini yürütmüştür.

Gazetecilik yaparken ve akademideyken siyasetten hiç geri durmamıştır, aksine siyasetin pratiğinde de kendine önemli bir yer edinmiştir. Türk siyasal tarihinde önemli yer tutan Türkiye İşçi Partisi'nin önde gelen bilim kurulu üyelerinden biri olmuştur.

Bu görevlerine, 1970'li yılların sonlarında idarecilik görevini de eklemiştir. Çocukluk döneminde atletizmle uğraşan, spora her zaman ilgili duyan ve bu ilgisini de uzmanlık alanına taşımasına bilen, sporu ekonomi-politik bir bakış açısıyla inceleyen ve profesörlük tezini spor

* Bir vefa göstergesi olarak Prof. Dr. Kurthan Fişek'in bilimsel çalışmalarına ilişkin bir değerlendirme yazısı yayımlama kararı alan YAYED yönetimine teşekkür ederim. Ayrıca bu yazının yazılmasına vesile olan ve yazıyı değerlendirerek katkıda bulunan Prof. Dr. Ahmet Alpay Dikmen'e de teşekkürü bir borç bilirim.

yönetimi üzerine yapan Fişek, Bülent Ecevit Hükümeti zamanında Ankara Spor Akademisi ve Atletizm Federasyonu Başkanlığı'nı da yürütmüştür.

Siyasi duruşuyla, verdiği bilimsel eserlerle toplumuna önemli katkılar sunan Fişek, yaptıklarıyla demokratik yönetim anlayışından nasibini almamış yönetimleri hep rahatsız etmiştir. Ürettiklerden ötürü pek çok kez cezalandırılmış, hapse atılmış, işkence görmüştür. Sıkıyönetim zamanında da üniversiteden uzaklaştırılmıştır.

Üniversiteden uzaklaştırıldıktan sonra tekrar gazeteciliğe dönen Fişek, medyadayken yazılarıyla, fikirleriyle birçok dergiye, gazeteye yön vermiştir. Entelektüel birikimini yansıttığı yazılarıyla basında da önemli bir yer edinmiş, ciddi bir okuyucu kitlesine sahip olmuştur.

Fakülteye 1999 yılında bir kez daha dönüş yapan Fişek, meslek hayatının son yıllarında SBF'deki her düzey öğrenciye ve genç akademisyenlere bilgisini, deneyimlerini, dinlemeye doyulmaz anılarını kendine has üslubuyla cömertçe aktarmıştır.

Yaşam öyküsüne kısaca değinildikten sonra Prof. Dr. Kurthan Fişek, akademik eserleri itibarıyla değerlendirilirse öncelikle kendisi, yönetim bilimleri alanında tarihsel materyalist yönetimi benimsemesi ve çalışmalarında bu yöntemi kullanması itibarıyla öncü bir rol üstlenmiştir. Türkiye'nin 1960'lı ve 1970'li yılların sosyo-ekonomik koşulları altında, tarihsel materyalist yöntemi, yönetim alanında kullanarak cesurca ve ilerici bir tavır sergilemiştir. Yerli ve yabancı literatürde devlet ve iktidar olgusunun tarihsel materyalist yöntem yardımıyla incelenmesi çok yaygın bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak yönetim olgusu gerek yerli gerekse yabancı literatürde bir tür teknik doğrular seti olarak görüldüğünden, yönetim bilimi literatürünün bizlere sunduğu bilgi seti, etkinlik-verimlilik temelli analizin vazgeçilmez 'bilimsel' doğrularına ulaşmamızı sağlayan bir analiz aracı olarak görülme eğilimindedir ve bu niteliğiyle de çoğu kez sorgulanmadan kabul edilmektedir. Kurthan Fişek, hem yerli hem de yabancı literatürde tarihsel materyalist yöntemi kullanarak yönetim olgusunu eleştirel ve bu kadar derinli bir çerçevede tartışan ilk kişidir.

Fişek, yönetim olgusunu tarihselliği içerisinde incelemeye çalışmıştır. İnsanın, doğayla kurduğu ilişkiyi, üretim güçleri ve ilişkileri bağlamında üretim biçiminin değişimini, toplumsal eşitsizliklerinin ortaya çıkışını ve sürdürülebilmesini tarihsel koşulların değişimi bağlamında bir tarihçi, bir antropolog titizliğinde ele almıştır.

Çalışmalarının başlangıç noktasını toplumsal ilişkilerin tarihsel tahlili oluşturmaktadır. Eşitlikçi toplumsal yapılardan eşitsizliğe dayalı toplumsal yapılara geçiş incelemesi ve üretim biçimleri değerlendirmesi, yönetim olgusu irdelemesinin zeminini oluşturmaktadır. Fişek,

eşitsizlikçi yapılar temelinde yönetimin özünü net bir şekilde ortaya koymaya çalışmıştır. Yönetim olgusunu, işbölümü, hiyerarşi ve otorite birlikteliğinde soyutlayarak netleştirmekte ve farklı yönetim modelleri, özellikle de devlet ve kapitalizmle beraber bürokrasi olgusu ekseninde bu analizini somutlaştırarak anlaşılır kılmaktadır.

Devlet ve bürokrasi, Fişek'in çalışmalarında sıklıkla inceleme nesnesi yapılmıştır. Fişek, ilkel komünal toplumdaki kapitalizme kadar sınıfsal farklılıkların ortaya çıkışını ekonomik dayanakları üzerinden dönem dönem incelemiştir, bu farklılığı sömürüye dönüştüren siyasal örgütlenmeyi, yani devletin hiyerarşik örgütlenmesinin sınıfla olan bağlantısının farklı tarihsel durumlara koşut olarak açıklamıştır. Eşitsiz üretim biçimlerini ve bunun uzantısı olan devlet tiplerini evrimsel olarak gösterdikten sonra kapitalizmin, özel mülkiyete, üretim araçlarının belli ellerde toplanmasına, çalışanların ücretli işçiler haline getirilmesine, emek üretkenliği ile artık değer tutkusuna dayalı doğasını enine boyuna tartışmıştır. Bu koşullarda devletin, kapitalizmin artık değer ve sermaye birikimine dönük işleyişinin sistemin devamını sağlayan bir siyasal yapılanma olduğunu ortaya koymuştur.

Devletle beraber devletin yönetim aygıtı olan bürokrasiyi, varoluş koşulları çerçevesinde maddi zemini ve üretim ilişkileriyle bağlantılı özellikleri bağlamında kapitalist topluma özgü bir yönetim biçimi olarak ele almıştır. Feodalizmin çözülüş dönemlerinde ulusal pazarların oluşumuyla beraber küçük özel mülkiyet tipinin yaygınlaşması ve merkezi yönetim ihtiyacının ortaya çıkmasıyla bürokrasinin varlık kazandığını belirtmiştir. Buna ek olarak bürokrasinin, toplumun içinden çıkan ama toplumun üstünde yer alan ayrıcalıklı kişilerce kalıcı olarak yürütülen bir mekanizma olduğunun altını çizmiştir.

Devlet ve bürokrasi eksenli yönetim olgusunu evrensel bir biçimde değerlendiren yazılarının yanı sıra Fişek, ülkemizin tarihsel-toplumsal analizini de yapmıştır. Türkiye'deki kapitalistleşme sürecini, dışarıyla bağlantılı olarak Anadolu toplumlarının üretim biçimlerindeki değişimlerinden başlayarak ve özellikle de Osmanlı Devleti dönemi ile 20. yüzyıla odaklanarak tartışmıştır. Kapitalistleşmeyle birlikte ortaya çıkan Türkiye işçi sınıfını belirliğini, örgütlenişini ve örgütlü faaliyetlerini somut olaylar etrafında ayrıntılı olarak incelemiştir.

Türkiye'de devletin örgütlenmesini de tarihsel materyalist bir gözlükle incelemiştir. Devletin merkezde ve taşrada örgütlenmesini de toplumsal yapıdaki ilişkiler kapsamında değerlendirmiştir. Fransız Devrimi sonrasında oluşan kapitalist toplumsal yapının özellikleri ve Bonapartist merkezi devlet anlayışı doğrultusunda devlet örgütlenmesini analiz etmiştir. Başka bir ifadeyle bürokrasi kavramını ortaya çıkaran ve ona anlam katan ortam

doğrultusunda Türkiye'nin özgünlüğünün farkında olarak idari yapılanmayı ele almıştır. Küçük ve orta mülkiyet esasına dayalı kendine yeter durumda olmayan dağınık bir taşra yapılanması üzerinde bu dağınık yapıyı kontrol eden ve denetleyen güçlü bir merkezi yönetimin varlığı tespitine bağlı olarak Türkiye'nin devlet örgütlenmesinin bütüncül bir çözümlenmesini yapmaya çalışmıştır.

Genellikle apolitik bir alan olarak nitelendirilen, siyaset ve yönetim olgusuyla ilişkilendirilmeyen spor konusunu da Fişek tartışmalarının içerisine çekmiştir. Sporu, dünyada ve Türkiye'de genel olarak toplumsal yapı içerisinde değerlendirmiş, toplumsal ilişkiler bütünü içerisinde konumlandırmış ve sporun yönetimine ilişkin yaklaşımları farklı çalışmalarında ortaya koymuştur.

Kapitalist toplum yapısına ve onun yönetim anlayışına hep eleştirel bir tavır takınan Fişek, kapitalizme alternatif sosyalist bir toplumun ve devletin olabilirliği üzerine kafa yormuş, bu konuda açıklayıcı ve yol gösterici eserler de vermiştir.

Yukarıda kısaca anlatılmaya çalışıldığı gibi Prof. Dr. Kurthan Fişek, ekonomik alanla politik alan arasındaki karşılıklı ilişki bağlamında, tarihselliği gözden kaçırmayarak toplumsal yapının niteliğini yansıtır bir biçimde hem evrensel hem de Türkiye özelinde yerel düzeyde yönetim olgusunun gerçekçi bir analizini yapabilmıştır. Ürettikleriyle bu zamana kadar akademiye, bilim insanlarına ve daha da önemlisi topluma ışık tutmuştur. Bundan sonra da ışık tutmaya devam edecektir...

Dr. Ozan Zengin

Prof. Dr. Kurthan Fişek'in yayınları:

- *Burası Ankara*, Phoenix Yayınları, 2012.
- *Yönetim*, Kilit Yayınevi, 3. Baskı, Ankara, 2011. (Birinci Baskı: SBF Yayınları, 1975).
- Oral Sander'le birlikte, *Türk-ABD Silah Ticaretinin İlk Yüzyılı*, İmge Yayınevi, Ankara, 2007. (Birinci Baskı: Çağdaş Yayınları, 1977.)
- *Sporun Anatomisi*, YGS Yayınları, 2003.
- *Devlet Politikası ve Toplumsal Yapıyla İlişkileri Bakımından Dünyada ve Türkiye'de Spor Yönetimi*, Yazı-Görüntü-Ses Yayınları, İnsanca Spor Kitaplığı-1, 2003. (Birinci Baskı: SBF Yayınları, 1980).
- *100 Soruda Türkiye Spor Tarihi*, Gerçek Yayınevi, 1985.

- *Yönetime Katılma*, TODAİE Yayınları, 1976.
- *Devlete Karşı Grevlerin Kritik Tahlili*, SBF Yayınları, 1969.
- *Türkiye'de Kapitalizmin Gelişmesi ve İşçi Sınıfı*, Doğan Yayınevi, Ankara, 1969.
- "Sporun Şanı, Ülkelerin Gururu İçin", *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*, Eylül 1988.
- "Yönetimin Yeniden Düzenlenmesinde Yönteme İlişkin Bazı Sorunlar", *Mülkiyeliler Birliği Dergisi* (Kamu Yönetimi Özel Sayısı), C. 8-9, S. 70-71, 1983.
- "Sports Administration in Turkey", *Current Turkish Thought*, No. 46, 1981.
- "Yönetime Katılma ve Özyönetim", *Milli Produktivite Merkezi Yayınları*, No. 231, 1979.
- "Türkiye'de Mülki İdare Amirliği", *İdarecinin Sesi*, 1976.
- "Administration in Turkey", *Current Turkish Thought*, No. 28, 1976.
- "Yönetimde Özendirme ve Liberman Tartışması", *Amme İdaresi Dergisi*, C. 9, S. 1, 1976.
- "Türk Parlamentoculuğunun İlk Yüzyılı", *Siyasi İlimler Türk Derneği*, 1976.
- "Çok Uluslu Şirketler ve Yönetimsel Örgütlenme", *Yönetim Sosyolojisi Kolokyumu*, 1976.
- "On the Social Heritage of Administrative Ideology", *Turkish Public Administration Annual*, 1975.
- "Yeniden Yönetim ve Mizah", *Amme İdaresi Dergisi*, C. 8, S. 2, 1975.
- "The Essence of Administration: The Division of Labour, Authority and Hierarchy", *SBF Dergisi*, C. 29, S. 1-2, 1975.
- "Yönetim ve Mizah", *Amme İdaresi Dergisi*, C. 5, S. 3, 1972.
- "On the Centennial of the Commune of Paris", *SBF Dergisi*, C. 26, S. 1, 1971.
- "The Genesis of Bureaucracy in England and the U.S. of America", *SBF Dergisi*, C. 26, S. 1, 1971.
- "On Bureaucracy", *SBF Dergisi*, C. 25, S. 2, 1970.
- "Devlete Karşı Grevlerin Kritik Tahlili", *SBF Dergisi*, C. 24, S. 2, 1969.
- "Osmanlı Dış Borçları Üstüne", *SBF Dergisi*, C. 22, S. 3, 1968.
- "Anadolu Toplumlarının Evrimi Üstüne Düşünceler", *SBF Dergisi*, C. 22, S. 1, 1967.